

Т. В. Ощепко,
вихователь
(Новоград-Волинський ДНЗ №6»Дзвіночок«)
e-mail: oschepko@mail.ru

Професійна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу

У статті обґрунтовано визначення професійної компетентності керівника ЗНЗ, проаналізовано ряд компетентностей, якими має володіти керівник для ефективного управління закладом, розглянуто основні напрямки діяльності керівника ЗНЗ, охарактеризовано базові та функціонально-посадові компетентності, що становлять структуру професійної компетентності керівника ЗНЗ.

В умовах прогресивних змін у суспільстві докорінним чином змінюється значущість освіти, розширюється уявлення про роль та зміст діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ). Особливої актуальності набуває проблема професійної компетентності, специфіка якої достатньо відображена в науково-педагогічних дослідженнях і нормативних вимогах до управлінської діяльності й особистості керівника ЗНЗ як управлінця-професіонала.

Зростанню рівня професійної компетентності керівників усіх ланок і підвищенню управлінської культури присвячено багато досліджень як вітчизняних учених А. Алексюка, І. Бежа, В. Григори, В. Демчука, М. Євтуха, Г. Єльнікової, І. Зязюна, та ін., так і зарубіжних Г. Емерсона, А. Файоля, Ф. Герцберга, А. Маслоу, Ф. Тейлора та ін. [1].

У працях теоретичного та методичного характеру термін "професійна компетентність керівника ЗНЗ" трактується досить широко і багатоаспектно. Т. М. Сорочан розглядає поняття "компетентність керівника ЗНЗ" як єдність психологічної, теоретичної і практичної готовності до управлінської діяльності відповідно до конкретних вимог і завдань [2]; О. І. Пометун – як результативно-діяльнісну характеристику освіти керівника [1]; Л. І. Даниленко – як інтегральну якість особистості, що має свою структуру, яка дозволяє керівнику у найбільш ефективний спосіб здійснювати свою діяльність, а також саморозвиток і самовдосконалення як у системі підвищення кваліфікації, так і в процесі самостійної роботи [3].

За таких підходів зростання професійної компетентності керівника ЗНЗ передбачає: входження в спеціальність; оволодіння нормами і способами професійної діяльності і спілкування; підвищення кваліфікації; творчість як індивідуальний внесок у професійний досвід; формування мотиваційної сфери діяльності керівника.

Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей професійної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Результати дослідження. Поняття "компетентність" та "компетентнісний підхід" найбільше використовуються стосовно освітянської діяльності. Компетентність сучасними фахівцями у галузі

педагогіки та психології, наприклад, розглядається як володіння відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють людині обґрунтовано судити про певну галузь та ефективно діяти в ній.

В управлінській практиці термін "компетентність" застосовується також достатньо широко, особливо при побудові корпоративних моделей компетентностей керівника, персоналу, окремих підрозділів та організації в цілому. Дослідники розглядають компетентність не тільки як засіб успішної професійної діяльності, але і як інструмент оптимізації взаємодії суб'єкта з об'єктом управління [4].

З точки зору науковців, професійна компетентність представляє собою інтегральну характеристику особистості керівника ЗНЗ, яка відображає наявність здібностей вирішувати професійні проблеми та управлінські завдання, що виникають у реальній діяльності, з використанням знань у різних сферах і професійній області, а також професійного і життєвого досвіду. Основою професійної компетентності є професійні знання. Вони формуються під час оволодіння професією, здобуття спеціальності у навчальному закладі та під час розвитку професійної кар'єри [3].

На сьогодні доведено, що якість професійної підготовки сучасного керівника ЗНЗ визначається множиною компетентностей, якими він повинен досконало володіти, зокрема: уміння адаптуватися у соціальне середовище; ефективно використовувати набуті знання у практичній діяльності; здатність генерувати нові перспективні та реальні ідеї; володіти педагогічним тактом, бути комунікабельним у різних соціальних групах, толерантним у спілкуванні з дітьми, батьками, громадськістю; цілеспрямовано використовувати свій теоретичний та практичний потенціал для педагогічної діяльності, активної життєтворчості колективу та ін. [5].

Вважають, що про компетентність керівника закладу освіти свідчать показники ефективності його управлінської діяльності. Під критерієм ефективності процесу управління вчені розуміють систему умов, які можуть задовольняти цей процес. Вагомим показником управлінської діяльності керівника школи є створення оптимальних можливостей для досягнення поставленої мети загальноосвітнього навчального закладу, реалізації прав дитини на здобуття освіти, яка відповідає її інтересам, здібностям та можливостям [6].

Модернізація управління школою вимагає висококваліфікованого керівника, який досконало володіє організаційними, комунікативними, професійними здібностями, тому обґрунтованими є дослідження змісту основних компетентностей, якими має володіти керівник закладу освіти.

Професійна компетентність керівника ЗНЗ включає такі основні змістові компоненти:

- стратегічна компетентність передбачає та характеризує масштабне та системне мислення, здатність налагоджувати відносини;
- соціальна компетентність вимагає умінь працювати в мінливому середовищі, здатності до мотивації та переконань, потреби в самоосвіті та впровадження нововведень, особистої привабливості, уміння уникати

конфліктів та толерантно вирішувати їх;

- функціональна компетентність потребує умінь приймати рішення, проявляти ініціативу, володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, використовувати гнучкість, витримку під час роботи;

- управлінська компетентність характеризує організаторські здібності, відповідальність, авторитет, поведінку керівника;

- професійна компетентність передбачає вищу освіту, досвід педагогічної діяльності [7].

Важливим критерієм професійної компетентності вважається ставлення керівника до цілей діяльності закладу освіти, яка може полягати в створенні належних умов для здійснення педагогічного процесу; забезпеченні умов для досягнення близьких до прогнозованих результатів; у створенні сприятливого психологічного клімату в колективі; забезпеченні належних умов для розвитку інтересів, нахилів, здібностей учнів; налагодженні комунікативних стосунків з батьками, громадськістю, інвесторами, спонсорами та ін. Професійна компетентність керівника школи – це інтегральна якість, яка характеризує сукупність загальних та соціальних знань, умінь та навичок, професійно важливих якостей [1].

Сучасні концепції розвитку освіти вимагають від керівників нового мислення, які могли б володіти навичками підприємницької діяльності, були б озброєні новітньою інформацією, досконало володіли б засобами аналізу, навичками проведення досліджень та економічних розрахунків.

Здійснення управління педагогічним процесом у школі вимагає застосування адаптивного стилю керівництва, складовими якого є: пристосування до конкретної ситуації, конкретних умов праці; врахування реальних потреб держави та суспільства щодо освіти; гнучке застосування методів, прийомів та засобів управління; застосування демократичного стилю керівництва; врахування рівня розвитку закладу(стану діяльності); налагодження здорових комунікативних зв'язків з користю для розвитку закладу [8].

О. І. Мармаза виділяє шість основних напрямів діяльності керівника ЗНЗ: виховний, суспільно-організаційний, інструктивно-методичний, педагогічний, адміністративно-розпорядчий, фінансово-господарський. Всі ці напрями діяльності конкретизуються відповідним змістом функцій та характерними специфічними особливостями у конкретній школі [1]. Під функцією управління вчені розуміють сукупність об'єктивно необхідних, часто повторюваних дій, об'єднаних однорідністю змісту та цільовою спрямованістю.

Структуру професійної компетентності керівника ЗНЗ становлять базові та функціонально-посадові компетентності. Так, до базових компетентностей керівника ЗНЗ відносять загальнокультурну, громадянську, інформаційно-комунікативну та соціально-психологічну. До функціонально-посадових – адміністративно-управлінську, нормативно-правову, дослідницьку, підприємницьку та презентаційну.

Першою фундаментальною (базовою) компетентністю директора

школи можна визначити загальнокультурну компетентність. За О. Хуторським, вона ґрунтується на знаннях особливостей національної та загальнолюдської культури, духовно-моральних основ життя людини й людства, окремих народів, культурологічних основ сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій, ролі науки та релігії в житті людини, їх вплив на світ, компетентності в побутовій і культурно-дозвілєвій сфері та ін. [6].

До громадянської компетентності відносяться сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомлювати своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною і державою; уміння застосовувати основні форми адміністративного управління закладами та ін. [5].

Третьою з базових компетентностей є інформаційно-комунікативна. У її межах формуються знання необхідних мов, способів взаємодії з колективом та окремими працівниками, представниками урядових структур; уміння шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, перетворювати, зберігати та передавати її та ін. [4].

Наступна – соціально-психологічна компетентність, до якої відносяться знання психології міжособистісних стосунків, особливостей створення сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі та основ конфліктології; уміння використовувати науково-пізнавальну мотивацію та інтереси працівників, їх здібності; інтелектуальні, творчі, емоційні, вольові властивості педагога, науково-дослідні якості; формувати колектив, робочі та творчі групи, працювати у полікультурній команді; здатність до мотивації та переконання співробітників (підлеглих) та ін. [2].

На основі базових компетентностей, формуються функціонально-посадові: адміністративно-управлінська компетентність, що включає систему знань, умінь і навичок керівника, способи діяльності, які необхідні директорові для здійснення управлінських дій; уміння управляти освітньою діяльністю, планувати і організовувати роботу закладу та його розвиток та ін. [7]; нормативно-правова компетентність містить знання системи умінь і навичок вдосконалення і систематизації необхідних правових знань, які є важливим елементом професійної компетентності управлінських кадрів; уміння аналізувати нормативні документи та ін. [1]; у рамках дослідницької компетентності поєднано знання науково-ціннісних потреб працівників, їх педагогічних здібностей, уміння та ставлення; уміння використовувати накопичений досвід, визначати і пояснювати поняття для осмислення логічного визначення через родові і видові відмінності та ін.; підприємницька компетентність охоплює знання закономірностей системних змін у діяльності організації; володіти засобами, що дають особистості можливість ефективно організовувати власну та колективну трудову діяльність та ін. [3].

Аналіз наукових досліджень підтверджує той факт, що на сьогодні ні в нашій державі, ні у світі не існує єдиної загальноприйнятої структури професійної компетентності. Тому, в цілому, під професійною компетентністю керівника ЗНЗ слід розуміти комплексну характеристику

особистості, систему сформованих особистісних якостей, які наявні у структурі особистості фахівця, результат професійної діяльності, його надбання.

Тому, підтримуємо думку дослідників, що перспектива подальших досліджень полягає у емпіричному вивченні особливостей професійної компетентності керівника ЗНЗ та на цій основі розробка ефективних методик, моделей та технік, що допоможуть сформувати цілісну структуру професійних якостей керівника конкретного освітнього закладу.

Список використаних джерел та літератури

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2010. – 112 с.
2. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика : монографія / Т. М. Сорочан. – Луганськ : Знання, 2005. – 384 с.
3. Давидова Н. О. Компетентність керівника навчального закладу : навч. посіб. / Н. О. Давидова; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ін-т сусп.-ва. – К. : [б. в.], 2012. – 54 с.
4. Павлютенков Є. М. Професійна компетентність директора школи / Є. М. Павлютенков // Управління школою. – №7. – 2008. – С. 2-4.
5. Лазуріна Н. П. Громадянська компетентність особистості: соціально-філософський аналіз: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Лазуріна Наталія Петрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 237 арк.
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторский // Народное образование. – 2013. – №2. – С.58-64.
7. Мартиненко С. М. Оновлення управлінських функцій керівника сучасного навчального закладу в умовах реформування національної системи освіти / Мартиненко С. М. // Управління школою. – №5. – 2012. – С. 8-9.
8. Яструбова В. Професійна компетентність директора загальноосвітньої школи / В. Яструбова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 1-2. – С. 188-191.

Т. Ощенко

Профессиональная компетентность руководителя общеобразовательного учебного заведения

В статье обосновано определение "профессиональной компетентности руководителя ОУЗ", проанализирован ряд компетенций, которыми должен обладать руководитель для эффективного управления заведением, охарактеризованы базовые и функционально-должностные компетенции, которые составляют структуру профессиональной компетентности руководителя ОУЗ.

Т. Oschepko

The professional competence of the head of an educational institution
In the article the definition of "professional competence CEI heads", analyzed a range of competencies that should have a head for efficient management

institution, characterized by basic and functional and job competencies that make up the structure of the professional competence of the head of the CEI.